

Naši grobovi na Olšanih

Praga, konec oktobra. Kadar koln sem se poleti sprehal po največjem praškem pokopališču Olšanih, nisem nikoli imel občutka, da sem med grobovi. To pa zato, ker je olšansko pokopališče dobro bolj parku kot pokopališču. Posebno spomlad, ko se zelene vrbe žaljuje, topoli, platane in kostanji, ni mogoče, da bi človek na olšanskem pokopališču mislil na smrt. Saj v vejah drevov pojo ptice in grobovi so prosti z rožnatimi preprogami. Po belih poteh, ki se križajo v obliki zvezd, pa hodijo stotine mladih ljudi. Če sem se kdaj spomnil smrti, sem si želel, da bi ležal tako kot tukaj: pod zelenim drevom, med rožami in pticami.

Krematorij na Olšanih

V jeseni je seveda tudi tu bolj žalostno. Vrbe žaljuje povešajo nad grobove od mgle mokre veje in kakor starke objemajo spomenike nad njimi. S platan in kostanjev pa tudi tu pada rjav list pod nogo.

Ko se sprehaš po olšanskem pokopališču, spoznaš, da je Praga vedno bila mesto, kamor so zahajali ljudje iz vseh slovanskih dežel. Praga jih je gostoljubno sprejela in marsikomu je še po smrti dala tihi kotic, da se odpočije. Marsikdo pri nas ne ve, da imamo tudi Slovenci na olšanskem pokopališču dosti naših ljudi. Naj omenim enega naših največjih Slovanov, enega prvih navdušenih in prepričanih Jugoslovenov — Matijo Marjana — Ziljskega. Davno je že pri nas pozabljen. Ko bi ne bil pozabljen, se ne bi njegov železni križ povesil in zarjavljal, ne bi iz železne tablice dež izprl njegovega imena. Pred tremi leti sem prvič obiskal njegov grob. Ko sem stal ob njem in gledal travo, ki ga je prerastla, mi je bilo hudo pri srcu. »Slovenec si in zato je tako s teboj. Da nisi Slovenec, bi ti bil vsaj enkrat na leto okrašen grob, bi ti vsaj križ pošten nad glavo stal.« Vsem Slovencem je hotel dobro, za njih je delal vse življenje, hodil v Rusijo in škofu kazni plačeval — ubogi slovenski duhovnik — in pisal knjige in se upiral državi in cerkvi, a sedaj leži tu skrit med tujimi grobovi, sam — pozabljen. V Prago — v slovansko Meko — se je bil zatekel, ni hotel v Odeso, kjer so mu ponujali mesto vseučiliškega profesorja, ne, v Pragi je hotel zadnje sile napeti, da doseže svoj cilj: Čim ožje jezikovno in narodno zblizanje med Slovani. Vdova B. Sidová mu je stregla, s slavno češko pisateljico Boženo Nemcovo pa je bil prijatelj. V njenem in Majarjevem značaju je bilo mnogo podobnega: oba sta bila duhovna revolucionarja, in oba zaradi tega preganjana. Že zdavnaj bi bil Majarjev grob prekopan, da se ni našel neki ubogi češki vratar, ki je po cerkvah zbiral krono za krono, da je vsaj za par let odkupil tisti kos zemlje, kjer Majar leži. Sedaj bo prav kmalu še ta doba pretekla, in Majar bo zadnjič preganjan.

Ko sem hodil po široki poti med grobovi, sem se ustavil tudi pri spomeniku s plemiškim znakom na vrhu, ki je tudi ves zapu-

ščen. Le s težavo sem prečital, kdo počiva pod njim: Josef Philipovitsch, K. K. Feldmarschal... Nisem vedel, da tukaj počiva, zato me je malo čudno iznenadilo. Slavnij izvojevalci Bosne, najvišji avstrijski častnik, plemič, Radecky iz l. 1878. Tudi on počiva pozabljen, tudi njegov spomenik pokriva mah in na grobu ni rož. Pa kaj hočemo: bil je junak iz Like — ponosnega Gospića, sin — veren Avstriji. Sedaj ni ne njega, ne Avstrije. Do svoje smrti (1889) je bil generalni vojni zapovednik Češke — sedaj se Čehi še ne ozrejo na njegov grob, saj lahko svobodno obračajo glave.

Tudi na vojaškem delu olšanskega pokopališča imamo svoje rojake. Cele vrste ma-

lih lesenih križev nosijo imena jugoslovenskih fantov in mož, ki so v svetovni vojni umrli po praških bolnicah. Mnogi imajo še matere, žene in otroke in ti ne vedo za njih. Pa kdo bi vedel za vse grobove, ki jih je vojna izkopala? Tiho sem šel med njimi, njihovi mater in otrok.

In še mnogo drugih naših grobov je na Olšanih in v vsakem je žalostna usoda pokopanka. Naj omenim še tistega mladega akademika iz Bosne, ki je bil edinec staršem, in kateremu slovenski fantje prinašajo vsako leto venec na grob, ker je bil njihov prijatelj. Vb njegovem grobu mislijo na vse naše, ki so tu v bratski zemlji pokopani. Venec na njegovem grobu velja vsem našim grobovom na Olšanih.

Med zapuščenimi grobovi ruskih emigrantov sem našel tudi grob ruskega pisatelja Arkadija Averčena. Vsem »Jutrovim« čitateljem je dobro znan, saj vedno čitajo prevode njegovih del v podlistkih »Jutra«. Tudi na njegovem grobu je lesen križec, ubog kot so ubogi vsi ruski emigranti.

Stotisoči bodo v teh dneh romali na Olšane, vsak izmed njih bo tam nekoga našel. Ob gorenju sveč bo mnogo mislilo romalo za grobove...

Praga pa bo letos počastila spomin onih, ki so našli grob v valovih Vitave. Velika ladja s črnim katafalkom in velikimi gorečimi svečami bo plula iz dvajset kilometrov oddaljenega mesta v Prago. Spremljajo jo bo stotine čolnov z onimi, ki so izgubili v Vitavi svoje drage. Na ladji bodo trobili lovski rogovi in zbor bo pel žalostinke. Saj so tisti, ki so v Vitavi iskali rešitve, bili še bolj nesrečni od onih, ki so umrli v meliki, belih posteljah. Tisoči bodo na Vseh Svetnikov dan prosili, naj da Bog tudi njihovim nesrečnim dušam mir.

Oton Berkopec.

SELITVE

prevoze vseh vrst blaga, v Ljubljani, na deželo in obratno Vam oskrbi z izurjenim osobeom po zmerni ceni

„BRZOPROMET“
avtoprevozniška družba z o. z.
LJUBLJANA, Miklošičeva cesta št. 4.
TELEFON ŠT. 2182. 12756

Flaubertov

Salambo

v prevodu A. Debeljaka je mojstrovina pripovedništva, ki razgrinja vso barvitost stare poganke Kartagine. Zato ga berite!

Pokopališča

Praznik Vseh svetih je oni dan v letu, ko se spodobijo, da se vsak človek spomni grobov in smrti. Pokopališča ožive in jezenska priroda siplje na grobove orumenelo listje. Tudi ona se presnavlja, zakaj v vsej prirodi, ne izjemši človeka, je zakon presnavljanja najpogostnejši in največji izraz življenjske volje. Presnavljanje pa pomeni minevanje. Izmed vseh živih bitij se človek edini jasno zaveda svoje minljivosti. Ta zavest, spojena z misljo na smrt, je najtežja odkupnina za njegovo integriteto.

Pokopališče je vsakdar vzbujalo temne in privede in težke misli. Samo tu človek celo v svojem namišljenem veličastju občuti neizpodbitno resnico, da smrt vse izenačuje in nikogar ne pozna. Stremljenje po splošni enakosti je v svoji kruti do slednosti uresničeno samo pod grobnim rušom. Zato se zdrav, življenja poln človek rad ogiblje pokopališč. Črnogledci in svetobolniki ljudje, ki čisto razmišljajo o smrti,

Ob samotnem grobu pod Pohorjem

Pod Pohorjem, na njega severnem vznožju gozdčica stoji, skromen po dimenzijah svojih sten in svojih vrat; še skromnejši, če ga primerjaš s strmin in po hudournikih razjedenim visokim pohorskim pobočjem, ki mu tvori veličastno ozadje; veličastno v vsakem letnem času, a najkrajši in najslabovitejši v pozni jeseni, ko se že bliža zima in rdeče, zlasti rumene in oranžaste barve listnatega drevja in grmovja glasno in jasno vriskajo izpod temnozelenih streh in oken obširnih smrekovih, jelovih in borovih nasadov gori do sv. Bolfenka in preko široke Dravske doline do cerkvice na Pekerski gori; do sv. Magdalene pri Mariboru, do sv. Jgžefa na Studencih. Skromen samo po dimenzijah; po črtah in potezih svojih posameznih delov in pa po duhu, ki ga razodeva v svoji celotni kompoziciji in kakršnega mu je znal po svojevrstnem načrtu vdahniti dunajski arhitekt Flescher-Brunningen, sama resnost, svareča in opominjajoča zamišljenost in vse one, človeku včasih neprijetne stvari, ki si brez napisa nad vhodom in morebiti baš zato še silneje kličejo v spomin besedi: Memento mori!

V velikih mestih, kjer so žuljave roke delavcev - trpinov, brzih strojev in njih genialnih izumiteljev v srečnih rokah nekaterikov nagromadilo bogastvo, grade prave mavzoleje in jih postavljajo na razkošna mestna pokopališča, da kljubujejo vekom in njihovim viharjem še poznim rodovom pričajo o posvetnem bogastvu onih, kojim na čast so bili zgrajeni; grandiozne ponosne stavbe, izrazi umetniškega čustvovanja in izražanja; predmet občudovanja vseh onih, ki vsaj enkrat na leto trumoma hodijo mimo njih, tako dolgo, dokler se ne porušijo v prah in pesek, kakor se je že davno v prah in pesek vesul on, ki ga je maloziška halikarmaska kraljica Artemizija postavila svojemu dragemu možu kralju Mavzolu. Morebiti so tudi oni pradedni prebivalci vzhodnega Pohorja in njegovega vznožja, ki so se s »Poštele« vlastilinsko ponosno ozirali doli na Dravsko polje in na Slovenske gorice, postavili po svojih močeh in zmožnostih kak mavzolej kateremu izmed svojih pravok. Zdaj zagrinja ves ta bajeslovni svet tajinstvena gozdna senca in nerazrešljive uganke in na mesto mavzoleja vidiš blizu Robnike, z brazdami obdane kmetije pri »Habakuku« samo še nizke kupe kamenja z raznovrstnimi črepinami. Če vprašaš, kaj naj to pomeni, izveš, da so to ostanki homilističnih grobov onih starih pohorskih prebivalcev, ki so svoje mrličje sežigali in njih ostanke v skupnih grobovih spravljali.

Sedaj tam gori ni več nobenih posameznih stavb, ne svetilišč, ne mavzolejev. Toda iz starih grobov, iz nekdanjega mesta rase, z novimi gozdovi novo človeško življenje in oznanja, da na tem našem svetu ni smrt stalna in vekovita, temveč življenje, ki se sicer za maha da prekiniti, a nikdar ne ukiniti, ki kakor živi vrelci, ki izpod pohorske granitne skale sili na beli dan, najde vedno zopet in zopet izhod, pa naj ga še tolikokrat in še tako temeljito zamašiš...

Vse to vidiš živo pred sabo, ko dospješ pred gornjeradvanjski mavzolej. Težko ga izslediš in najdeš, tudi če ti je prijatelj še tako vestno povedal, kje in kod je treba hoditi. To je prava življenjska pot človeka, ki jo moraš prehoditi, da prideš do njega. Včas moraš navzgor in se truditi, če ti upade

pogum, ne dospješ do cilja in si izgubljen; potem zopet prideš na svetlo gozdno jaso, kjer se ti odpre razgled in lepo in veselo življenje. Pa ko si mimo znamenite lipe, ki ti pred nekdanj Rosmanitovim gradom kaže preko Radvanjščine pravo pot in smer do njega, res srečno dospel tja, si tudi že na mah ves v objemu in v moči njegove omahljive resnosti, postaneš resen in začneš se zavedati da je treba napraviti čez tri nžke stopnice samo še en korak; vrata se odpro in nikdar ne moreš več nazaj.

Toda zeleni gozd okoli in okoli, vedno živ in živahen, bodisi kadar po njegovih žilah vro novi sokovi k novemu življenju, bodisi kadar lisica in kuna ozivljata zimsko noč in zimsko jutro, te vleče z vsemi svojimi silami nazaj v življenje. Pritlikava lavorika sta črešnja, tu komaj napol udomačena, nekoliko sramežljivo boža tvoje noge, vedno zelena kakor zimzelen, in ti, ovijajoč dve nizki groblji, šepče na uho, da je tudi v hudi zimi njej življenje pred tem mavzolejem prijetno in ljubo. Ko pa se ozreš k pročelju, obstrmiš nad silnim vtisom, ki ga mora na vsakega narediti Kristus, v nadčloveški velikosti, izklesan iz celega kamna z železnimi žebli pribit na velikanski kameniti križ. Narava je vse te resne poteze v toku časa omilila in ublažila. Granitni kamen se je omehčal, tenek mah ga obrašča; noge, žebli, brada in rane so olesenele in asimilirale gozdu, ki je njihov stalni sose.

Olajšan stopiš na najvišjo stopnico in se skozi vrata ozreš na grobnico. Skozi vrata in skozi majhno gotsko okence pada svetloba na črne trake, na šopke cvetic, na darila hvalčnega domačega ljudstva. Kajti oni, ki bivajo tu v pokojnem gozdičku na pohorskem vznožju oče, mati in sin rodu Rosmanitov, nekdanjih graščakov Gornjeradvanjskih, so bili vsi vse svoje življenje največji dobrotniki domačega ljudstva, ki zato še vedno skoz celo leto, ne le na vseh vernih duš dan, krasi njihov mavzolej s svojo hvalčnostjo in s pohorskim cveticami.

Dr. Fr. Mišič.

Vraže na Kozjaku

Kakor ima božična in kresna noč tod gori svojo bajno in čudežno moč, tako jo ima tudi noč med Vsemi svetimi in vernimi dušami. Tudi tej noči se pripisuje čudežna moč. Povečini se nanašajo vraže te noči na pokojne, seveda pa igra tudi tukaj, kakor povsod med pripristimi ljudmi, važno vlogo denar.

Hribovec, ki vse svoje življenje težko dela, malo zasluži in slabo živi ter sameva po redko naseljenem pogorju, instinktivno čuti ob takih praznikih neko čudno, skrivnostno razpoloženje, kateremu da duška v vražah, ki so zrcalo njihove duše in odsev njihovega hotenja po boljšem, lepšem. Skoro nikjer pri vražah ne zaslediš, da bi si želeli ljudje sreče in zveličanja onkraj groba, dasiravno so drugače verni in pobožni. Glavno vlogo igrajo le zemeljske dobrine.

Da so vraže na Kozjaku tako ukoreninjene v ljudstvu je vzrok povečini v tem, da ljudje ne pridejo pogosto v stik s prebivalstvom po dolini ter, da žive sami za se in tako ohranijo vse kar so jim njihovi predniki izročili.

Evo nekaj najzanimivejših! Vse svečke, ki si jih prižgal na grobu pokojnega na Vse svete in niso dogorele do konca, vzemi z groba ter jih nesi po končanem opraviilu domov. Med večerno molitvijo za rajne jih postavi na mizo in

Dvojni poklic

Gospa Jolivet v Muroisu (Francija) raznaša dopoldne pošto, popoldne pa brije svoje kliente v uradu

prižgi. Daj zraven tudi križ in blagoslovljeno vodo. Če pustiš sveče na grobu, te pride še tisto noč pokojni strašiti.

Na Vse svete zvečer daj, preden se vstaneš k počitku, na mizo kruh, nož in blagoslovljeno vodo. Fo tleh v sobi pa natresi pepela. Zjutraj vidiš na pepelu stopinje vernih duš, ki so prišle ponoči jesti.

Zvečer postav: na mizo tri goreče sveče, ki predstavljajo tri božje osebe. Zraven pa položi pol hleba kruha in nož. Točno opolnoči pridejo umrli jest.

Ko ješ kruh pobiraj tudi drobtinice. Kar pa ne moreš pobirati pa daruj vernim dušam.

Ti običaji odnosno vraže datirajo gotovo že v našo najstarejšo dobo. Saj vidimo že pri naših prednikih starih Slovanih nekaj popolnoma sličnega, da so nosili na grobove svojih umrlih najboljše jedila.

Ko bije ura polnoči pojdi na pokopališče. S seboj vzemi svinčnik ter list papirja. Vse to položi na grob pokojnika, ki si ga poznal. Ves čas, ko to delaš, pa tneji v roki rožni venec in molči. Zjutraj boš na pokopališču točno ob solnčnem vzhodu. Na listu boš videl številke, ki ti jih je zapisal umrli. Na te številke stavi v loterijo prav gotovo zadeneš.

Pojdi opolnoči na domače pokopališče ter vzemi iz najbližjega groba lesen križ in ga nesi domov. Doma ga imej sedem dni. Vse te dni moraš moliti. Sedmi dan odreži od križa maiben kosček lesa ter ga daj v denarnico k denarju. Tako dolgo, dokler boš imel v denarnici kosček lesa, ti denarja ne bo zmanjkalo. Križ pa moraš nesti nazaj na pokopališče, drugače boš vse svoje življenje nesrečen. — Stane Terčak.

Komarjeva usoda

Pred svojim petnajstim letom je bil deček da je malo takih. Takrat pa je padel po nesreči s senika na glavo in potem ostal norec za vse svoje življenje. Do začeta vojne so ga imeli v umobolnici. V tem času so mu umrli starši. Na domu je zagospodaril brat, ki pa ni hotel zanj več plačevati in Frane — tako mu je bilo ime — je prišel domov. Nekaj časa je bil miren. Pomagal je na polju, snalil hlev, nanesel je nevesti drv za štedilnik. Kadar pa ga je »prišlo«, je presedel po več dni zaporedoma na svojem ležišču pod streho, molčal in strmel predse. Včas ni po ves teden okusil hrane in je zapodil vsakogar, ki se mu je približal. Domači so skrbno pazili, da se jim ni zmuznil na vas — posebno so ga imeli zaprtega ponoči — pa se je zdelo, da ga nekaj vleče med ljudi. Zgodilo se je, da je gospodinja morala nesti možu večerjo, pa je Frane ostal sam doma. Toliko pameti je imel, da se je tega zavedel. Komaj je nevesta odnesla pete, jo je Frane pobrisal na vas, kjer so fantje zborovali pod hruško sredi vasi.

Otroci so se ga po navadi ustrašili: Bil je zaraščan, dolgi lasje, motne oči, navzven rastoči zobje, bos pa močan kot medved. Kar je bilo otrok na cesti, kjer so se igrali v prahu ali plezali na cerkvene lipe, so se razbežali in Frane je odstopal do fantov. Ti so ga pozdravili z glasnim smehom, ki so ga po navadi deležni vsi taki reveži po vaseh, in ga povabili k sebi. Nekaj časa je mencial okoli njih, a oni: »Frane, ali greš nocoj z nami vasovat? Počakaj, da pridejo mimo dekleta, ti jih bomo pokazali!« Tako so nesrametniki dražili norčevno domišljijo, da je začel kar na svojo roko laziti za dekleti in ženskami. Skril se je po samotah in oprezoval, od kje bi prišla katera. Lovil in zasledoval jo je tako dolgo, da se je srečno kam zatekal.

Postal je nekako strašilo in dovolj je bilo reči: »Komar gre, Komar!« — pa se je vse razbežalo. Doma ga je brat pretepal kot živino in niti ponoči ga niso mogli več obdržati v hiši. Večere je prebil med fanti, ki so mu vedno bolj podžigali domišljijo, da je prežal na ženske po vseh mogočih zasedah.

Poletne in jesenske noči je prespal zunaj. Zakuril si je ogenj, stegnil boste noge in se grel do jutra. Spal je le malo. Najhuje mu je bilo, ko se je mešalo vreme. Takrat je kolovratil ob vodi po vseh dan. Vlačil se je skozi robide, trnje, vrbečevje — pa je bil za vse neobčutljiv. Če ga je kdo vprašal, kam mu je pot, je odvrnil: »Cevlje nesem h kovaču; mi jih bo popravil.« Hodil je bos tudi pozimi.

Tako je strahoval sam sebe in druge nekaj let, pa so mu končno od nezavednega stradanja, od pretepanja, ki ga je vžil doma in od vsega slabega sploh, jele pešati moči. Dolgo ga ni bilo iz hiše na spregled, in nekega dne so poklicali duhovnika, ki ga je del v »sveto olje. Proti večeru so mu že zazvonili... Ljudje so se križali, mu želeli večni mir in pristavljali: »Bog ga je rešil — eden izmed revežev manj na svetu.«

M. S.

dim vas, kakor da bi stali pred menoj. In vem:

tu trenutku, ko berete te vrstice, je vse, kar sem kdaj skrivljal, sedemdesetkrat sedemkrat razmazano. Pa niste sili. Če bi upali, da je v moji mrtvi lobanji pokopana le ena tajna misel, ki jo morete zgrabiti, bi prerili moj grob.

Kaj naj ti dam, o požrešnost, da se razpočije?

Morda vam ustrežem s tem starim perilom. Slovesno potrdim, da sem ga nosil na goli koži, in upam, da mu glede na to priznate nekaj izvirnosti in duha. Bolj intimnih ostankov svojega življenja nimam. Imel sem nočno posodo, pa sem jo na žalost ubil.

Bodite velikodušni in ne zamerite! Vaš veliki, nesmrtni (he, he!) Celestin Nepotrebni.

P. S. — Za krasne prispevke ob svoji petindvajsetletnici se vam naprej zahvalim. Ganjen sem. Presrečen. Najbolj zato, ker jih ne bom bral.

Da, da.

Tako je Celestin še pet in dvajset let po smrti napravil škandal. Ne rečem da bi bil s tem koristil svojemu ugledu. Narobe: njegova slava se od tistega dne maje. V ** so mu lani že vzeli ulico in jo posvetili plemenitemu koniskemu meštarju, ki je poklonil someščanom ve-

likomesten pisoar v bližini svoje stalne gostilne.

A narod je prizanesljiv. Pozabil bo, da je Celestin Nepotrebni iz hudobije, samo da bi zmanjšal sijaj rodoljubnega slavlja, herostratsko ubil svojo onega.

In Bog je velik. Bog skrbni, da večkrat kak pisatelj umre. Zato imajo prepisovalci zmerom dosti dela.

niso hvala Bogu nikdar imeli večine. Življenje in zdravje je vedno tudi preko grobov sijalo kakor jesensko solnce nad njimi: kljubujejo, vedro, da se ti vidi, kakor da vse skupaj ni res: da je samo pomlad in samo življenje, vse ostalo je neke daleč, zastrto, napol sanjsko, komaj resnično.

Iz takega občutja, ki zakriva ledeno-mrzlo resničnost grobov, je vzrasla tista pokopališka kultura, ki jo posebno srečujemo v romanskih deželah. Pokopališča se spajajo s parki in cvetličnjaki. Življenje naj skrje smrt. Zakaj vse, kar hoče človek in z njim človeštvo, in kar hoče narava, je življenje, samo življenje. Zato je treba tudi smrt oplesati in na domovanju mrtvih kar moč zabrisati gorjupno resnico, da se par pediti spodaj neizprosno in za vsakogar enako izvršuje kemični proces presnavljanja. Da se tu vse telesno mirno vrača v »božjo delavnico«.

Poezija pokopališč! Svojevrsna lepota obdaja slavn. skrbno negovana pokopališča kot so v Parizu Père Lachaise, pa v Milanu, Genov in v mnogih drugih romanskih mestih. Živo se spominjam beneškega pokopališča, ležečega na otoku sredi lagun. vsega v cipresah, v rožah, v rožmarinu in mirti. Gondole, črne, podobne kristam nosijo mimo zaljubljeni pare in le včas se približe katera, ki nosi krsto. Življenje in smrt se srečujeta na zračni gladini vode. ki v nji odseva barve večernega neba, med tem ko iz mesta pritkujejo zvonovi starih beneških cerkv.

Tudi naša pokopališča so po večini lepa, čeprav je v našem podnebjju že težje zakriti celoten dojem, da je to vendarle svet, ki s svojimi kamni in križi kliče večni pozdrav mrtvih: »Memento mori.« Najlepša pa so v vsej svoji preprostosti pokopališča v hribovskih vaseh, okrog cerkve. Tu, v solnčni legi, s krasnim domačim svetom vsenaokoli, izgublja pokopališče tisto hladno odtujenost, ki jo ima v mestu. Trava bujno poganja preko nizkih gomil, ki ji označujejo skromni leseni križi. Sem prinašajo ljudi, ki so se po večini rodili v tem okoliu. Obdelovali zemljo svojih prednikov, preživljali v domačem kraju vesele in nesrečne dni: utrjene od zemeljske hoje, prinašajo drugega za drugim na lepi prostor pod varstvom domače cerkve. Tako pokopališče je zares počivališče: domači ljudje, ki so se vsi poznali med seboj, leže tu v sosedstvu, in rod se menjava za rod. Tu čutiš, poleg večne luči, ki jo nad grobovi zažiga vera v nesmrtnost duše, pomirljivo harmonijo e prirodo in svetlo domačnost, ki človeka ne zapusti niti v grobu. V domačo zemljo zakoreninjeni ljudje so tudi v varstvu zemlje, pod grobno rušo, spojeni z vsem domačim življenjem: celo najbolj skromni in revni niso nikdar docela pozabljeni. In razviti nekega večnega pokopališča sem čital napise: »Počivajte mirno, orači domače zemlje, v večnem božjem naročju.« Zemlja, nje obdelovanje, skrivnost njene roda in ploda je tu tesno spojena z vero, z večnim, neminljivim, ki se vzpenja nad nami kakor nebo, posuto z ble-

ščetimi zvezdami.

Samo na vaških pokopališčih sem vedno občutil pomirjenje med človekom in naravo, med minljivostjo posameznika in njegovim občestvom. med smrtjo in življenjem. To je ona preprostota, a pristna poezija zadnjega domovanja, ki je toplejša in bližje srcu nego blek samornih spomenikov in prisiljena kultura tujih rastlin. Trava, v nji poleti poljske cvetlice, vmes leseni križi in nad vsem pokojna vedrina prirode, to je svet, v katerem najlepše izginja človekov »jaz«, potaplja se v večnost božjega in izročajč svoje poslednje, mrtve sile zemlji, ki je človeka dala in ki ji je ostal zvest od zibelke do groba. V mestu se razbije urabnost med naravo in človekom: človeška družba, ki obdaja poedinca, je docela ravnodušna nasproti njegovi uodi, neznan, skoraj brežičen za večino ljudi, zaprt samo v svoj najožjji krog: hodi med židovi, ki nimajo osvetočajoč lepote svobodne prirode. Njegova smrt je povsem zasoben dogodk, ne pa zadeva občestva, fare, vsega kraja. Nezan gre k počitku med neznanne ljudi.

Zato je v naših vaških pokopališčih še vedno največ prave poezije. Vsa naša mestna pokopališča so »mrčna, mrzlo lepa: pesimizem veje od njih. Samo v tesni domačnosti, v pomirjenju med zemljo in človekom, je ordb dom. tih in opek dom, a še vedno dom. ne pa lama poslednjega izgnanstva in brezno pozabljenja.

(B—o).